

Vági László életút-interjú

Készítette: Papp Máté

A beszélgetés időpontja: 2015. augusztus, Ópusztaszer
Szerkesztett, tömörített, kiegészített, lábjegyzetelt változat.

Papp Máté:

Hogyan kezdődött a zenélés nálad? Volt esetleg valaki a családban, aki muzsikált?

Vági László:

Édesanyám operaénekesnek készült valamikor, de nem lehetett az, pedig szép hangja volt. Egyébként apámnak se volt rossz füle. Én meg egy állati gátlásos, visszahúzódozó, csöndes kölyök voltam, de valahogy megvolt bennem ösztönösen az a bizonyos itt-és-most; tehát én akkor nyílok meg, amikor a dolognak tétje van, amikor a nagyhangú elhallgat, én odamegyek és megcsinálom. És nálam ez a zenében jött ki a legjobban. Szegeden kezdtem dobosként és énekesként a Sárgaingesek¹ zenekarban. Az első föllépésünkkor a Beatles *Misery* című dalát énekeltem el. A szintén helyi D+C-ből² ott volt a basszusgitáros, a zongorista, a gitáros meg a szaxofonos – marhára tetszett nekik, és hívtak, hogy menjek el hozzájuk énekelni. A Sárgaingesek annyira berágtak, hogy kiutáltak a zenekarból. Így hát húszévesen megalapítottam az Angyalokat.³ Ekkor tanultam meg gitározni is, mert mikor az egyik korai felállás gitárosát, „Sanyócát” (Nagy Sándor) behívták katonának, pár hét alatt kellett a számok kíséretét átvennem.

Mi voltunk az első vidéki együttes, ami fellépett a budapesti E-Klubban⁴ többek közt az Omega, a Sirius és a Bergendy mellett. Dévényi Tibi⁵ egyszer egy lengyel magnóval felkéredzkedett, hogy lemezlovaskodhasson a szünetben... Aztán az Ifjúsági Parkban is megfordultunk. Paál Istvánt,⁶ a Szegedi Egyetemi Színpad rendezőjét és barátomat kértem meg, hogy legyen az együttes menedzsere. Levittem a pincébe, ahol gyakoroltunk, ő meg lehozta ezt a Veress Miklós⁷ nevű, dekadens lelkületű költő barátját – meghallgatták a számainkat, aztán pedig mindketten besegítettek. Az első újságíró-beatet egyébként én írtam nem sokkal később Veress Miklóssal *Anna Frank naplója* címmel, mielőtt még Dinnyés⁸

¹ A szegedi illetőségű Sárgaingesek együttes később Fortuna néven működött tovább.

² A D + C (Dixieland and Cool) 1962 augusztusában alakult Szegeden konzervatóriumi- és orvostanhallgatókból.

³ Az „Ős” Angyalok tagjai: Dinnyés József – basszusgitár, Lukács Péter – dob, Márta János – gitár, Vági László – gitár, ének

⁴ Az E-Klub először egy neves egyetemi klub volt a Műegyetem E épületében, később egy magyarországi diszko volt. (Napjainkban rendezvényhelyszíneként működik.)

⁵ Dévényi Tibor (1947–) újságíró, lemezlovas, médiaszemélyiség. Az 1970-es években az egyik első magyar disc jockey-ként híresült el. Ekkoriban a Lemezlovas című zeneszámával is ismertté vált. A Magyar Televízió számára készített *Három kívánság* című műsorsorozatával lett országos híresség.

⁶ Paál István (1942–1998) Jászai Mari-díjas színházi rendező. Amatőr színházcsinálóként indult pályáján, s az 1970-es és az 1980-as évek egyik meghatározó avantgárd színházi rendezője lett.

⁷ Veress Miklós (1942–) költő, műfordító, kritikus.

⁸ Dinnyés József (1948–) „daltulajdonos”. A Pol-beat Fesztiválon szerzett sikere után (Bob Dylan nyomán) „Bob Dinnyésként” ismerte meg az ország. A vele készült élet- és karrierinterjú megtalálható a Cseh Tamás Program honlapján (www.csehtamasprogram.hu)

elment volna „Bob Dinnyésnek”. A szöveg megjelent versként a Tiszatájban,⁹ és a Pajtás újságban¹⁰ is, kottával.

Papp Máté:

Milyen dalokat játszottatok az Angyalokkal? Gondolom, hogy feldolgozásokkal kezdtetek.

Vági László:

Volt egy risszrossz magnóm, éjszaka fölvettem a tápéi rádióból, a Szabad Európáról *A felkelő nap házat* az Animals-től, másnap begyakoroltuk (el tudtam énekelni, mert marha könnyű volt); pár nappal később már játszottuk is a textilgyárban, ahol egy ideig próbáltunk. Egymás után négyszer vagy ötször kellett lenyomni, mert akkora ováció volt. Ugyanígy jártunk a *Paint it black*kel a Rolling Stonestól. Újvidéken székeket dobáltak össze a helyi srácok a szám közben és majdnem felgyújtották a stadiont, a rendező meg könyörgött nekünk, hogy hagyjuk abba, mert balhé lesz; tíz dal helyett azt hiszem, hetet vagy nyolcat tudunk eljátszani. Rászabadultunk olyan motyóra, hogy az nem igaz. Addig tízwattos EAG erősítőnk volt, amin rajta volt az ének meg a gitár is, ott meg Marshall volt meg ilyesmi. Atya gatyá! Elszállt velünk a világ.

Papp Máté:

A dob és a mikrofon után hogyan került a kezedbe a fuvola? Jethro Tull-hatás?

Vági László:

Nem, nem a Jethro Tull miatt. Először blockflötém volt, csak aztán jött a „fujola”. Laczó Andris¹¹ – operaénekes lett belőle, nem tudom, most mi van vele – is fuvolázott egy ideig, és a tanára úgy leszúrta, mint a pengőskocát, mert a hatásomra kezdett úgy fuvolázni, ahogyan a klasszikus zenében nem szabad. Szóval autodidakta, mondhatni formabontó fuvolista voltam. Az akkori zongoristámmal, tudod, mi lett? Most a Luxemburgi Zeneakadémián tanít. Két hétig helyettesítettem egy dobost egy bárban, és ott zongorázott ez a cigánygyerek; akkor hívtam el, hogy hallgassa meg az akkor már formálódó Vági-ék¹² nevű zenekarunkat. Aztán annyira megutálta a bárzenélést, hogy elkezdett velünk dzsesszt játszani.

Papp Máté:

A beatzenéről a free dzsesszre való váltás is a fuvolázással együtt alakult?

Vági László:

Ezt nem nevezném váltásnak. Mindig abban különböztem azoktól, akikkel zenéltem Szegeden, hogy egy folyamatban, és egy folyamamban éltem meg a zenét. Mert mindig tovább kell lépni, nem szabad megragadni egy szinten. Hogy parasztnyelven mondjam, ha felállok erre az asztalra, akkor messzebbre látok, ha pedig onnan meglátom azt a létrát, akkor felmászok arra is, vagy akár a fákra, hogy még messzebbre lássak. Tehát amikor eljátszottam egy Beatlest, utána azt mondtam, hogy hát ez nagyon jó, de ott van a Yardbirds, az mennyivel

⁹ A Tiszatáj 1947. márciusa óta Szegeden megjelenő irodalmi, művészeti, társadalmi és tudományos folyóirat.

¹⁰ A Pajtás képes gyermekújság, amelyet először a Dolgozó Ifjúság Szövetsége, Úttörő Mozgalom (1946-1952), majd a Dolgozó Ifjúság Szövetsége, Központi Vezetőség (1952-1956) végül a Magyar Úttörők Szövetsége (1957-1989) adott ki.

¹¹ Laczó András (1954–) a Magyar Állami Operaház Aranygyűrűs, Bartók-, és Pásztory-díjas (tenor) énekművésze. Pályáját (mint diplomás fuvolás) zenekari művészként kezdte.

¹² A Vági-ék tagjai: Király István („Rezső”) – dob, Móczán Péter – basszusgitár, Nádasi János – zongora, Vági László – szaxofon, Varga János – szólógitár

izgalmasabb, aztán meg Jimi Hendrix, a Cream, utána pedig a progresszív beatzenéből a Nazareth és így tovább... Szóval ez egy élménysorozat és egy tanulási folyamat egyben. Lépcsőről lépcsőre kell végigjárni, és a többiek mindig lemaradtak. Az Angyalokban és a Vági-ék-kal is azt csinálhattam, amit akartam, mert azt mondtam, hogy vagy ez meg ez lesz, vagy szétszedjük a babaruhát. Ebben az értelemben nem hiszek a demokráciában. A szellem ugyanis nem demokratikus, hanem hierarchikus, ahogy azt Platón is írja *Az államban*. Vannak csapatok, amiket nem lehet másként összetartani, ha nincs egy vezető. Ezért volt az, hogy két-három-ötévenként mindig továbbléptem.

Papp Máté:

Hogy „szedtéték szét a babaruhát” végül az Angyalok után az egykori Vági-ék-, illetve a későbbi East-tagokkal?

Vági László:

Ez is nagyon érdekes, épp a napokban gondolkoztam ezen, amikor ezeket a fotókat megtaláltam két nappal ezelőtt, hogy vajon véletlen az, hogy 1975-ben a Szegedi Egyetemi Színpadot (ahol akkor már játszottam) fölrobbantották és a Vági-ék is feloszlott, pont akkor? Mentek hárman Pestre, hogy ők profi akarnak lenni. Nem bánom, hogy így történt, de furcsa volt, szóval valami van a háttérben, amiről nem tudok. Mert nagyon ment a szekér velünk, és nekem olyan terveim voltak, emlékszem a legutolsó szám, amit csináltam szöveggel, zenével együtt – a többiek elájultak tőle. Ez lett volna az új korszak, ami a dzsesszen belül átment volna hasonló muzsikába, mint amit akkoriban a Syrius¹³ csinált. De ugye nem ment tovább a szekér. Ők a dzsesszrock felé akartak mindenáron orientálódni, én pedig nem, mert valahogy mindig kettéválasztottam a rockot meg a dzsesszt. Utóbbi nekem mindig is az a vonulat volt, amit a Szabados¹⁴ is vitt.

Ha már a dzsessznél tartunk: 1972-ben lettem a Zeneművészek Szövetsége Dzsesszszakosztályának tagja és megyei képviselője. Nagy meglepetésemre Szegeden felkértek és megbíztak a dzsesszklub vezetésével. Nos, ekkor találtam ki a Szegedi Jazz Napokat. Egyeztettem az egyetemmel, és megkaptam az Ady téri nagyelőadót a rendezvény helyszínéül. Természetesen a dzsesszszakosztály is áldását adta. Egynapos volt a buli, természetesen nemcsak fővárosi együttesekkel, hanem a fellelhető összes szegedi dzsesszbandával. Bejött! Minden jól sikerült. 1973-ban megrendeztem a második Szegedi Jazz Napokat. Ez már kétnapos lett, mivel egy év alatt duplájára nőtt a szegedi zenekarok száma, és Budapestről is szívesen jöttek, többek közt Szabados Gyuri együttese. Fantasztikusan jó volt! Erről forgattam is egy dokumentumfilmet. Aztán hetvennégyben jött a pofon. Behívtak a Szegedi KISZ Bizottsághoz, és a Magyar Rádió dzsessz műsorának vezetőjével megerősödve lemondattak. Jól emlékszem eme „elvtárs” egyik mondatára: „Nálam a dzsessz dixielanddel kezdődik és azzal is fejeződik be.” Hát igen. A harmadik Szegedi Jazz Napokon egyetlen szegedi dzsessz együttes lépett fel. A Molnár Dixieland. Ennyit a dzsesszklubos múltamról.

Papp Máté:

Szabadosal hogyan ismerkedtél meg?

¹³ A Syrius 1970 és 1973 közötti nagy felállásával (Baronits Zsolt – fűvósok, Orszáczky Miklós „Jackie” – basszusgitár, ének, Pataki László – orgona, Ráduly Mihály – fűvósok, Veszelinov András – dob) a legegységibb hangzású progresszív rockzenét játszotta Magyarországon.

¹⁴ Szabados György (1939–2011) Kossuth-díjas zeneszerző, zongoraművész, a hazai „free dzsessz” kiemelkedő alakja.

Vági László:

Azt hiszem, hetvenkettőben eljött egy koncertünkre, Pestre. Utána üzent, hogy szeretne velem beszélgetni. Azt kérdezte, hogy tudom-e, hogy mit játszunk? Mondom, nem tudom, hát, amit gondolunk, ami jön. „Tudod te, hogy milyen improvizációkat csinálasz?” – kérdezte. „Pentatóniát használsz. Maradj ennél, mert ez tudat alól jön, ne akarj mást csinálni!” Mi közben Lengyelországban találkoztunk az SBB-vel¹⁵, ami egy dzsessz-rock banda volt, közös koncertkörútra is mentünk velük. Móczán Petiéknek nagyon tetszett, amit csináltak, ahogy említettem, el is mentek ebbe az irányba. A Szabados pedig mindig ott volt, mikor Pesten játszottunk. Azt mondja egyszer: „Tudod, hogy két zenekar szól a színpadon? Te meg ők.” Éreztem, hogy itt valamit váltani kell. És akkor kezdtem újra másokkal. De most már az sincs. Van egy csatorna, ahol klubkoncertek címszó alatt szoktak koncerteket adni, és azt veszem észre, hogy fejlődünk visszafele. Megy ez a „pábijubi”, tekerős dallam improvizációval. Nem vagyok én a Cool meg a Bebop ellen, de attól, hogy kijátszod a közönség szemét, még nem történik semmi, nincs benne tartalom. Egyedül a Dresch Misi,¹⁶ aki kivétel, ő szintén Szabados-tanítvány volt, meg a Grensó Pisti.¹⁷ Ők is ösztönös zenészek. Jóval képzetesebb muzsikusok, mint én, de én is mindig ösztönből csináltam mindent. Soha nem akartam erőszakot venni azon, amit csinálok. De már leszoktam róla.

Papp Máté:

A fotók, amiket mutattál, kint, Lengyelországban készültek. Hogy kerülhettek ki külföldre?

Vági László:

Lengyelországban az Egyetemi Színpaddal voltunk kint, a *Petőfi rockkal*.¹⁸ Az összes föllelhető díjat elhoztuk, még Grotowskival¹⁹ is megismerkedtünk. Megtudták, hogy muzsikus vagyok, és az egyik lengyel srác, valami művelődési halljaekend' Wrocław-ból leutazott Szegedre, meghallgatta az egyik koncertünket, majd közölte, hogy meghív minket a Wrocław-i Nemzetközi Jazznapokra. Be is adtam a papírokat az Interkoncerthez, hogy készítsék el az útlevelet. Várok, várok, várok, semmi... De már indulni kellett. Szereztünk egy Barkas mikrobuszt és mentük fel Pestre kiverni a balhét, hogy hol van az útlevelünk. Az Interkoncertnél nem tudtak az egészről semmit. Fölhívtam Gonda Jánost,²⁰ nagyon rendes volt, bejött. Kiderült, hogy egy menő pesti zenekar megfúrta a dolgot, mondván, hogy ők a legjobbak, nehogy már ne ők menjenek. Végül mégiscsak mi jutottunk ki a Gonda segítségével. Ott pedig meghívtak egy svájci nemzetközi dzsesszfesztiválra, amire viszont

¹⁵ Az SBB egy lengyel zenekar, a név a Silesian Blues Band, más források szerint a lengyel Szukaj, Burz, Buduj (angolul Search, Break up, Build, magyarul: Keresd meg, zúzd szét, építsd fel!) rövidítése. Az együttes kezdetben Czeslaw Niemen rockénekest kíséerte.

¹⁶ Dresch Mihály (1955–) Liszt Ferenc-díjas zenész, érdemes és kiváló művész. A mai magyar dzsessz kiemelkedő alakja, szaxofonos, aki a magyar népzene és a dzsessz ötvözésén alapuló saját zenei világot alakított ki.

¹⁷ Grensó István (1956–) évtizedek óta a magyar avantgárd dzsessz egyik kiemelkedő alakja. Pályafutása 1979-ben, a Masina zenekarral indult, szélesebb körű ismertségre pedig az 1980-as években a Dresch Quartet tagjaként és Szabados György partnereként tett szert. 1985-ben megalapította a Grensó Kollektívát, mely azóta is az első számú zenekara.

¹⁸ A darab eredeti címe *Petőfi napja – romantikus rekviem* volt. Petőfi naplója alapján összeállította és rendezte: Paál István. Zenéjét szerezte: Vági László, Bemutató: 1973 március 14., Kiskőrös

¹⁹ Jerzy Grotowski (1933–1999) lengyel rendező és színházzervező, az úgynevezett szegényszínház alapító atyja.

²⁰ Gonda János (1932–) Széchenyi- és Liszt Ferenc-díjas magyar zongoraművész, zeneszerző, zenetörténész, főiskolai tanár.

már tényleg ez a másik zenekar ment (És nem a Szabadosék...) Ilyenek történtek. Ez a profi világ. De egy profi jazzmuzsikust sem lehet összemérni a Szabadossal vagy Ráduly Misivel.²¹

Papp Máté:

Milyen élményeid vannak Rádullyal?

Vági László:

A Ráduly egy őstehetség. Amikor elszabadult vele a ratata..! Egyszer fújtam vele egy jam sessiont. Atyaúristen! És nem akart maga alá gyűrni, mert az igazi muzsikus nem villog. Az együttzenélés olyan, mint egy beszélgetés, mint egy eszmecsere. Nekem sem sikerült úgy improvizálnom soha, hogy ne boruljon el az agyam. Mindig azt a fajta állapotot próbáltam megidézni, amikor szó szerint megszűnik körülöttem a tér és az idő. Akkor behunytam a szememet és valami vezetett. Mindennek megvan az ideje; a zenének is: itt és most! A free dzsessz pedig nem forma, hanem lelkiállapot. Nagy belső tartás szükséges hozzá. És ezt nem lehet megtanulni.

Bár mikor odaértünk, hogy kiléptünk a színpadra, akkor már mindenki ki volt herélve, mert én azért nagyon fasisztoid voltam. Emlékszem, mikor elkezdtem a Móczán Petiékkel gyakorolni, akkor olyanokat csináltunk, hogy lementem egy éjszaka a JATE Klubba²² (külön kulcsom volt hozzá), ahol próbáltunk általában hajnalig. Levittem a Jancsikát a gitárjával és mondtam neki, hogy most három órán keresztül nem veszed le a kezed a húrokról. Majd megőrült. Ugyanezt a Móczánnal, ugyanezt a Rezsővel, aztán együtt. Improvizációs gyakorlat. Miles Davis mondta egyszer egy fiatal muzsikusnak, aki kérdezte tőle, hogy mit csináljon: felejtsd el, hogy tudsz zenélni, csinálj, amit gondolsz – itt a varázsszó. És ezekben rohadtul ki lehet ám fáradni. Ez olyasmi, mint a shaolin mesternél, aki olyan szintre hozza föl magát, hogy amikor helyzet van, akkor az neki már semmi. A Jancsika se véletlen lett olyan jó gitáros. Nem is tudom hányan jelentkeztek abban az időben, de őt választottam ki. Sajnos azokat az improvizatív dolgokat már nem hallom tőle, ami akkoriban jellemezte.

Én tudom azt, és meg is értem, hogy a muzsikusok hajlamosak a jól kitaposott úton továbbmenni, holott nem ez lenne a cél. Sokan meg is utálják, amit csinálnak zene címszó alatt. Nem tudom, ezen a szinten melyikük van, de azt igen, hogy a Móczán Peti abbahagyta a muzsikálást. A „Rezső” meg a Janó még együtt nyomják.

Papp Máté:

Valamilyen felvétel maradt fönt ezekből az időkből, az Angyalokról, a Vági-ék-ról?

Vági László:

Van egy koncertfelvétel, az *Ének az aszfalton* című Angyalok-műsorról, amit a szegedi Sajtóházban, az Újságíró Klubban adtunk elő. Nagy durranás volt, mert az Isti megrendezte. Ezt az estét fölvtük magnóra a Szegvári Menyusék²³ segítségével. Veress néhány versét el is szavalták, utána ugyanazt eljátszottuk zenével, majd jött a következő szavalt, azt is eljátszottuk, és így tovább. Megvan nekem valahol szalagon, de nem merem elővenni, mert foszlik. Hát ez van, megvan, de nincs meg... Fölhívták a figyelmem egy interjúra is, amit az East-tel csinált egy eszement újságíró, nem tudom a nevét, hogy ugye a Vági hitegetett titeket, hogy ilyen felvétel lesz, meg olyan felvétel, meg ilyen meg olyan meghívások. Soha a büdös életbe ilyet nekik nem mondtam. Sőt, közöltem, hogy én nem

²¹ Ráduly Mihály (1944–) szaxofonos, a legendás Sirius zenekar egykori tagja. A zenélést fokozatosan abbahagyta.

²² A JATE Klub Szegedi József Attila Egyetem ifjúsági klubja, rendezvényháza (jelenleg discója).

²³ Szegvári Menyhért (1949–) rendező, színész.

akarok profi lenni. Eszem ágában sincs senkinek a seggét nyalni azért, hogy lemezünk legyen. Minek? Kinek? Mindig az élő zenében hittem. De visszatérve a felvételekre, a Tolnai Miki,²⁴ a színész, állandóan eljött a koncertjeinkre és a magnójával rögzítette őket. Szegény meghalt, nem tudom, megvannak-e valahol ezek a felvételek, halványlila gőzöm sincs.

Papp Máté:

A saját beat- és dzsesszkorszakod mellett, hogyan alakult az amatőr színházas életed, az Egyetemi Színpados jelenléted?

Vági László:

A *Ki mit tud?*-on 1972-ben másodikok lettünk az akkoriban Vági Jazz Quintet néven futó formációval dzsessz kategóriában (a dzsesszsanszosokkal felálló az Interbrass lett az első), az Egyetemi Színpad pedig szintén második lett színház kategóriában Peter Handke abszurd darabjával (*Jövendölés*). Ott meg a Bányász Színpad lett az első, az Éless Béláék.²⁵ Volt valami gázkitörés Algyőn és abból csináltak egy szocialista drámát... A Major Tamás²⁶ volt a zsűri elnöke. Egy döbbenetes értékeléssel zárta a zsűrizésünket: azt mondta, hogy a Szegedi Egyetemi Színpad és a Vági Jazz Quintet dzsessz együttes testvérek. Elmondta, hogy mind a kettőben azt látja, hogy ezek valahol egyek, egy tőről fakadnak. Az Istivel összenéztünk és mosolyogtunk. Ez olyan jól esett nekem.

Papp Máté:

Mit gondolsz a Paál István által kialakított színházról, mit hozott az együtt eltöltött majd' tíz év?

Vági László:

Ő az úgynevezett Grotowski-féle színházcsinálást nem Grotowski hatására kezdte el, csak ugyanúgy járt az agyuk, tehát párhuzamosan alakultak a történetek. Mondjuk, én ugatom csak a színházat, de annyit megtanultam, hogy a szegényszínház egy kollektív műfaj, ahol nem a színész játssza el a szerepet, hanem a szerep a színészt. (Marha fontos különbség ez, de sokan nem értik.) Tehát nem használom azokat a manírokat, azokat a patterneket, amiket a ripacképzőbe megtanítanak: hogy milyen legyél te, mint Hamlet, meg a többi... Meg kell maradni annak, aki vagy, álarc nélkül, a magad csökevényességével. Mint az Ács János,²⁷ aki a beszédhibájával, a kisebbségi komplexusával olyan Kreón volt, hogy meghült bennem a vér.

Ezt a mentalitást próbálta átvinni Isti a profi színjátszásba, miután az egyetemi színpadosok valagát rojtosra rúgták a hetvenhármasszegedi Petőfi rock-bemutató után.²⁸

²⁴ Tolnai Miklós (1940–2015) színész.

²⁵ Dr. Éless Béla (1940–) színész, rendező, színházigazgató, „a színházcsináló”.

²⁶ Major Tamás (1910–1986) kétszeres Kossuth-díjas színész, rendező, színházigazgató.

²⁷ Ács János (1949–2015) Jászai Mari-díjas rendező, egyetemi tanár.

²⁸ Délelőtt ugyanis az együttes egyik tagja, Dózsa Erzsébet a múzeum előtt elmondta Ady Endre *A Tűz Márciusa* című versét, s meghívta az egybegyűlteket a *Petőfi-rock* délutáni előadására, különös tekintettel arra, hogy az egyetem vezetői, félve a hatásától, beláthatatlan következményeitől, zártkörűvé szerették volna tenni a produkciót. Óriási tömeg gyűlt össze az előadásra, ami a végén, a közös daloláskor szabályos tüntetéssé változott. Az egyetemi vezetők és a délelőtti eseményeken is éberrel figyelő „idegenek” pánikba estek, s Paál Istvánnak, meg az együttes tagjainak csak nagy nehezen sikerült lecsendesíteniük a közönséget. 1973. március 15-e Pesten jó néhány fiatal számára vizsgálati helyiségekben, sőt Baracskán végződött, Szegeden idáig nem fájultak a dolgok, „csak” Dózsa Erzsire szálltak rá hosszú hónapokon át a rendőrhatalóságok és az egyetemi vezetők, de az Egyetemi Színpad többi tagja is az éber figyelem célpontja lett. Az addig többé-kevésbé diszkrét politikai és hatósági megfigyelés szisztematikus és nyílt vegzatúrává változott. Elkezdődött, vagy inkább felgyorsult ennek az együttesnek a felszámolása is. (Részlet Nánay István *Petőfi Rock* című írásából / Beszélő Évek 1973.)

Valahogy eleinte át is ment: Pécsen az *Übü király* és a *Caligula*, később Szolnokon is volt pár jó rendezése, aztán folyamatosan tűnt el, halványodott a dolog. Mert ezt a fajta színházi attitűdöt elvinni a profi színházba majdhogynem lehetetlen. Megölnek, kiutálnak, kifricskáznak. Akik elmentek ebbe az irányba, azok meghasonlottak, mert ott nincs ilyen kollektíva. De ez ugyanígy van a zenében is. Én mindig zenével működtem közre az Egyetemi Színpad darabjaiban. Sarkadi Imre²⁹ drámatöredékében, a *Kőműves Kelemenben* én voltam a páрмаi vándor. Hangszerrel játszottam el, amit szöveggel mondott volna el a színész. Az egyik jelenetben Ács Janó vitt a hátán Kelemenként, mint a keresztet. Honnan volt erőnk? Voltak csodadolgok ám.

Például, mikor megnyertük a *Szóljatok szép szavak Petőfi Sándorért* című versenyt Kiskőrösön hetvenháromban, és ugye a színpadon ott volt az úgynevezett keménymag: Ács, Dózsa,³⁰ Árkosi,³¹ Vági. Amikor vége lett az eredményhirdetésnek, nagy ovációval kitört az ünneplés, már a színpadon. Nekem ez nagyon nem tetszett, kimentem hátul és elindultam Petőfi szülőházához, ami ott van húsz méterre a művelődési háztól. És a következő történt: benyitottam, és ki volt ott? Az Ács János, a Dózsa Erzsé és az Árkosi Árpád... Ennyi. Egymásra néztünk. Varstand. Szóval ez pontos metszete volt a dolgoknak. Lengyelországban hatszor mentünk végig a darab „zárlatán”. Talán tudod, hogy három verset (*Nemzeti dal*, *Dicsőséges nagyurak*, *A szabadsághoz*) úgy komponáltam, hogy könnyen megtanulható legyen, és be lehessen kapcsolódni. Hogyha kétszer meghallja valaki, aki nem tök analfabéta zeneileg és van egy kis hallása, akkor megtanulja. A szereplők pedig gesztusokat tettek a közönség felé, nekik énekeltek, de csak nem akartak bekapcsolódni. Hatszor nekiindultunk. Ketten voltak, aki végig énekeltek: az Ács meg én. A többiek a végén már rekedten hörögtek.

Papp Máté:

Idővel Paál István körül is elfogyott a levegő...

Vági László:

Félelmetes volt az utolsó találkozásunk, ami akkor volt, mikor „elraboltam” Szegeden, ahol a *Petőfi rockról* készült egy televíziós beszélgetés, és kivittem a Fűvészkertbe, ami nekünk egy fontos helyünk volt Veress Miska³² képzőművész barátunkkal, Benedikty Horváth Tamás³³ íróval, és persze Istivel. Rendszeresen kijártunk, és eltöltöttük ott a napot. A legtöbbet tőlük tanultam, mint kezdő, risszrossz rockzenész. Tudtam, hogy mit nem akarok, de hogy mit akarok meg miért, azt nem. Kialakult valami tíz év alatt. Ők hozták ki belőlem azt, amiről nem is gyanítottam, hogy bennem van. Kellő alázattal kell élni ahhoz, hogy ezek a dolgok előjöhessenek... „Mit csináltál te velem?” – kérdezte a Fűvészkertben Isti, és sírva fakadt. Nagyon rossz egészségi állapotban volt, csont és bőr volt, totál alkoholista szindrómában. Nem tudtam kiütni a kezéből a piát, mint annak idején egyszer Lengyelországban. Láttam, hogy ebből nem lesz semmi jó. Aztán elkezdtünk beszélgetni, belementünk a dolgokba mélyen. Mondtam neki, hogy hagyja ott a profi színházat, jöjjön vissza Szegedre, és kezdjük újra. „Meg vagy te hülyülve? Mit akarsz? Te könnyen pofázol!” – mondta nekem. „Mert te olyan vagy, mint egy rossz fiókos szekrény, ha innen kihúzod a fiókot: zene, ha eminően: film, ha amonnan: szobor. Én csak a színházhoz értek.” És akkor beugrott nekem, hogy a hetvenes évek elején azt mondta nekem, hogy válasszak ki valamit abból, amit szeretek, munkáljam ki, és legyek profi, különben nincs más. „Emlékszel, hogy

²⁹ Sarkadi Imre (1921–1961) Kossuth-díjas és József Attila-díjas író, újságíró, dramaturg.

³⁰ Dózsa Erzsébet, színésznő

³¹ Árkosi Árpád (1948–) Jászai Mari-díjas rendező.

³² Veress Mihály, szobrász

³³ Benedikty Tamás (eredeti neve: Horváth Tamás, 1940–) író, költő.

ezt mondtad?” – kérdeztem tőle, és akkor megint elsírta magát. Miután Szegedről eltávolították, bedarálta a profi világ. Ez volt a tragédiája. És végül kiugrott a tizedikről Győrben... Rohadt nagy kár volt ezért az emberért. És lehetett volna másképpen, meggyőződésem, csak neki már nem volt ereje hozzá.

Papp Máté:

A *Petőfi napja* című közös darabotokban, pedig még elementáris erő volt... Milyen mintád volt hozzá? Hiszen ez volt tulajdonképpen az első magyar rockopera.

Vági László:

Nem volt mintám. Hosszú hetekig nem nyúltam hozzá. Hazudoztam az Istinek meg a többieknek is, hogy készül, készül. Aztán két éjszaka kiperdült, két éjszaka megírtam. Írtam a fenét, jött. Nem szabad ezeken a dolgokon molyolni. Nem is emlékszem, ott volt a gitár a kezemben, a verseket már ismertem, néztem a próbákat, megvolt a maga hangulata az egésznek. A zeneszerzés nem jelentett semmiféle megerőltetést.

Papp Máté:

A 2011-es jubileumi szimfonikus verzió³⁴ is ilyen könnyedén jött létre?

Vági László:

Azzal megszenvedtem, de hál' Istennek sikerült összehozni. És micsoda muzikusok vállaltak benne szerepet, kérlek szépen: a dobos Volent Zsolt a Nyersből, a Papes Béla bábszínész barátom énekesként, Szirtes Edina Mókusz zenész pedig hegedült és énekelt is. És közreműködtek a szentesi Horváth Mihály Gimnázium drámatagozatos diákjai, plusz az Egyetemi Színpad régi tagjai. Én három számban gitároztam, amiket utólag vettünk fel, mert a vágásnál éreztem, hogy nincs az az ütés benne, mint annó. És akkor behívtam az Ácsot meg jöttek a többiek, négy-öt régi egyetemi színpados, és a stúdióban még egyszer ráénekeltek a versekre. Lett ereje az öregekkel, ők még ütöttek! És nem azért mert ragyogó énekesek, hanem mert van szuflájuk, robbantak belülről. Szegény Isti, ha megélhette volna... Az ő emlékére csináltuk, ha úgy tetszik.

Tudod amúgy, miért ment nekem Petőfi? (Most nagyképű leszek.) Mert nagyon hasonló a rezonanciánk. És ez a legfontosabb. Hogyha valaki a kezébe vesz valamit és azt idegennek érzi, nem érez vele lelki rokonságot, akkor az egészségből nem lesz semmi. Az általános iskolától kezdve a középiskoláig mindig én voltam a versmondó, mindig engem vettek elő. Nem szavaltam, hanem verset mondtam. Azért indultam a szavalóversenyeken, ahogy kellett, és mindig Petőfit választottam. Mikor egyszer nem nyertem, azt mondta a magyartanárom, hogy azért, mert Petőfit mondtam, nem Váci Mihályt...

Papp Máté:

A Szörényi–Bródy rockoperákról amúgy mi a véleményed?

Vági László:

Nem mentem el a Királydombra, de hallottam az *István a királyt*; a maga nemében jó darabnak tartom, de nem vagyok érte oda. Egészen más műfaj. Vannak benne biztos nagyon jó zenei részek, a *Petőfi rock*ban meg lehet, hogy akadnak üresjáratok. Erre egyetlenegy mentségem van, hogy a mi darabunkban a mozgásokkal együtt kellett a zenei kíséretnek és a közös énekrészeknek működni. Úgyhogy több helyen alázattal vissza kellett vennem. Tehát

³⁴ Petőfi napja – nosztalgikus rekviem Petőfi Sándor és Paál István emlékének. (A „Petőfi rock” oratórikus változata.)

nem virítani kellett, meg kitalálni csodálatos dallamvezetéseket, hanem magára a színpadra koncentrálni. Így nem is tudom, és nem is akarom összehasonlítani a kettőt. Az, hogy a mi darabunkat nem ismerik, az engem nem nagyon zavar.

Érdekes módon lejött a Magyar Televízióban annó a kiskőrösi előadásról készült felvétel – mert rögzítették, nem élőben adták, hiszen a Cenzné meg a CenzUra még javában éltek. Én otthon két 8milliméteres kamerával fölvettem a tévé képernyőjéről, egy kazettás magnóval meg a hangot, majd ezt a filmet átírtam videóra, úgy hogy kivetítettem a falra és a kamera vette. Meg is van nekem VHS-en, digitalizáltam. A 8 milliméteres filmet később a városi televízió meg akarta tőlem venni. Bevittem nekik, hogy rendben van. Egy értékes anyag – mondták –, és hogy majd digitalizálják meg megymás... És „elveszítették”. Mert veszélyes!

Papp Máté:

Veszélyesnek számítottál akkoriban te is?

Vági László:

Életveszélyesen megfenyegettek, hogy a korabeli dolgom miatt. (1964 óta figyeltek meg. Az Egyetemi Színpadból is tudjuk már, hogy ki volt a két besúgó...) Többször be is idéztek és azt mondták, hogy ha nem úgy beszélek, ahogy nekik tetszik, akkor megnézhetem magamat és a családomat. A legeslegutolsó kihallgatásomkor Szegeden, amikor a rendőrség faggatott a bírósági tárgyalás előtt, akkor a vallatótiszt azt mondta, hogy: „Nekem ne hadováljon, mi azt is tudjuk, hogy mikor megy ki a vécére, és mennyi ideig szarik.” Aztán egyszer csak kiment és bejött helyette egy számomra teljesen ismeretlen ember civilben. Nem is láttam az arcát, mert háttal odament az asztalhoz. Én a sarokban ültem és dohányoztam. Ilyen kihallgató szoba volt, párnázott ajtókkal, piros lámpával. Közölte, hogy: „Vági úr, ha hajlandó velünk együttműködni, mindent elfelejtünk.” Magyarul be akart szervezni. És én azt mondtam, hogy álljunk meg egy pillanatra (egyébként csodálom még mind a mai napig, ezt a fajta erőmet), az előbb azt mondta nekem a vallatótiszt, hogy azt is tudják, hogy mikor megyek ki a budira, akkor pontosan tudják, hogy én erre alkalmatlan vagyok. „Jó.” – mondta és kiment. És el is ítélték börtönbüntetésre felfüggesztéssel.

Más: mikor volt a szerzői estem a Royal Irodalmi Kávéházban 1987-ben, vittem a motyót: videót, monitorokat, hangfalat, mikrofont. (Akkor még megvoltak, nem kellett őket elkótyavetyélni.) Figyeltem, hogy két civil ruhás rendőr autóval kísér – ezzel az öreg, hetvennégyes Renault 2-es járgánnyal voltam, a „Kis Székellyel”. Mondom, kiszúrok velük, elkanyarodtam anyámék felé, ott megálltam, ők is mögém álltak, odamentem, és megkérdeztem, hogy tudok-e valamiben segíteni; közölték, hogy előfordulhat, hogy az esten fognak letartóztatni, úgy vigyázzak. Aki eredetileg a műsorvezető volt, le is mondta emiatt a fellépést, de az est lement egy beugró barátommal. Van egy másik gyönyörű történetem is: amikor másodjára jöttem vissza Finnországból Karácsonyra, akkor egy haverom azt mondta, hogy odaadja nekem a Volvóját, egy hathengeres, dízel 245-öst. Mondta, ha úgy gondolom, majd utólag megveszem tőle. (Persze végül nem lett az enyém a kocsi.) Kimentem Szegeden a Mars térre a valutabolthoz, hogy megvegyem a gyerekeknek az Amigát,³⁵ az nagy szó volt abban az időben, 1999-ben. Beállok a Volvóval oda és nézem, hogy az egyik rendőr, amelyik ott sétál, az az én egykori vallatótisztem. Meglátott, beleállt a fék. Odakiabáltam neki, hogy: „Jó napot Főnök”. „– Jaj, Vági úr, Vági úr, üdvözlöm, de tudja én csak kötelességből...”

³⁵ Az Amiga (jelentése spanyolul „barátnő”, arra utalva, hogy fejlesztője egy barátságos számítógépet akart létrehozni) az otthoni számítógépek/személyi számítógépek családjába tartozik. 1982-ben az Amiga Corporation kezdte el fejleszteni, a cél egy új generációs konzol volt.

Mondom: „Én nem haragszok magára, sőt, gondoljon bele, ha ez nem történik, akkor most nem ilyen kocsival jövök...” Szegény. Gonosz voltam. De nem gyűlölöm az ellenségeimet, inkább csak sajnálom őket.

Még egy másik eset: képzelj el, hogy én 1972-ben megnyertem Portugáliában egy dokumentumfilm világfesztivált a *Mészégetők* című munkámmal. Telefonált a Filmszövetség, hogy a filmet küldjem föl, mert ez fogja kis hazánkat képviselni. Boldogan odaadtam, majd a Népszabadságból tudtam meg, hogy én nyertem, és nyilván X elvtárs nagyon jól érezte magát kint két hétig helyettem. Egy évig vártam, hogy a kópiát visszakapjam. Mondtam, hogy a díjat tartsák meg, de a filmet adják vissza. Majd kaptam egy levelet, hogy a díjátadásra menjek be a „magas házba”. Hát én farmerban, úgy, ahogy szoktam, bementem. Nem akartak felengedni. Mondtam, hogy én vagyok az, aki miatt állítólag itt svédasztal van... Majd X elvtárs végül visszaadta a filmet és elkezdett mesélni, hogy milyen jól érezte magát kint. Nagyon berágtam rájuk, de tanultam az esetből. Rá egy évre a *Vanitatum vanitas* című filmet kérték el az aacheni UNICA világfesztiválra. Mondom, nagyon örülök neki, de én viszem ki. Hát, ezt hogy képzelem? Mondom úgy, hogy én is megyek, meg a feleségem is, meg a két gyerekem. Telefon ide, oda, amoda, nagy nehezen kiengedtek.

Aachenben ismerkedtem meg a finn filmes delegációval. Meghallották a magyar szót. Fogadás, sörözés, minden, összehaverkodtunk. A delegáció igazgatójával, Hessu-val utána leveleztünk, el is jött hozzám Magyarországra (akkor még Szatymazon volt tanyám, amit el kellett herdálnom). Amikor az elvtársak itthon lekaptak a tíz körmömről, észrevette, hogy nem válaszolok a leveleire, és írt, hogy mi van? Én meg egy képzőművész barátommal, Zoltánfy Istvánnal – aki azóta meghalt, bent égett a kocsijában Sopronnál – kiküldtem egy duplalarítékos levelet Münchenbe, ahol kiállításra volt, hogy ott adja fel. Rá egy hónapra az volt a válasz, hogy kaptam egy táviratot a Finn Nagykövetségtől, hogy menjek föl Pestre. Ott várt a skandináv munkavállalói vízum a Finn Televízióhoz. Ha sztoikus vagyok – márpedig az vagyok – akkor örülök, hogy ez történt.

Papp Máté:

A filmmel, hogy kerültél egyébként kapcsolatba?

Vági László:

Az első filmélményem képzelj el, általános iskolában volt, az ötvenes években. Minden hétfőn el kellett mennünk moziba, az egész iskola jött, Kőbányán, a Munkás Moziba, ahol az új übermenschről és a szovjet, nagy honvédő háborúról adtak filmeket. Az egyik arról szólt, hogy a németek már Moszkva alatt vannak, a hős szovjet katonák beássák magukat ilyen gödrökbe, lövészárkokba, és az egyik kitalálja, hogy a szuronyára fölerősít egy hosszú, drótozott fát, ráteszi a sisakját, és akkor a hülye német addig lő, amíg elfogy a tölténye, a szovjetek meg előjönnek és győznek. Ennyi volt a film mondanivalója. Utána Anna pajtással beszélgetni kellett, ő volt a fő úttörő az iskolában. „Na, gyerekek, mit láttunk?” Na, Vági Lacika jelentkezett: „Anna pajtás, nem értem, hogy ha a németek ilyen barmok voltak, akkor hogy jutottak el Moszkva alá?” Marha nagy balhé lett. Behívták anyámat, apámat. Anyám az iskolaigazgató előtt egy rohadt nagy pofont adott, majd hazafelé az úton sírva bocsánatot kért tőlem. Ennyit az ötvenes évekről.

Papp Máté:

Később pedig már filmesztétikát tanítottál.

Vági László:

Művészeti iskolába itthon nem vesznek föl, mert nincs papírom róla, hogy taníthatok. Na most ezzel szemben Finnországban, Ouluban a következő dolog történt. Péntek délután és

szombatonként bejöttek a stúdióba a művészeti főiskolán végzős hallgatók, leendő operatőrök, rendezők. Megtudták, hogy ez a mókus – mármint én – magyar. És úgy csíptek. (Egyébként a finnekben ez a finn-magyar barátság meg rokonság jobban él, mint bennünk.) Egyszer csak kapok egy telefont a művészeti főiskoláról, a rektor asszony hív, hogy: „László, a diákok kérik, hogy maga legyen a következő évben a szakmai tanárunk.” Mondom, ez nagyon nagy megtiszteltetés, de nekem nincs papírom, nem végeztem egyetemet, rendezői szakot. Azt mondja: „Kérdeztem én magát, hogy milyen papírja van? Tudja, jöjjön, csinálja!” És mentem. És az életemben a legtöbbet a filmről ott tanultam.

Ott jöttem rá még egy csodálatos dologra: hogy a legszebb nyelv a világon a miénk. Megmondom miért. Volt egy Harry Mantina nevezetű ismerősöm, egyetemi tanár, aki csodálatosan tudott magyarul. Mint egy nógrádi bácsi, úgy beszélt, mert a finneknek háromféle „e”-hangzójuk van; csak ezek miatt lehetett kibögni, hogy ő mégsem magyar. Tényleg irodalmi szinten beszélt. Mondtam neki, hogy segítsen már ki az első filmesztétika órám, amit harmadéveseknek, negyedéveseknek összevonva tartottam egész nap. Mert tudok én finnül – sokszor finnül álmodok ma is – de nem azon a szinten, akkor meg mit gagyogjak? Jó, azt mondja, eljövök, mert engem is érdekel, hogy te a filmesztétikáról hogyan vélekedsz (ugyanis ő is hasonló témában sántikált). Bejött, elkezdem a mondókámat és az első óra után látom, hogy szakad róla a víz, ahogy fordít. Szinkrontolmácsolt nagyon frankón, de olyan vörös volt a feje, mint a paprika. A diákok meg hallgattak nagyon. Belém állt a fék, hogy most vagy nem ért egyet azzal, amit mondok, idegesíti, vagy nem tudom, mi van. És akkor közöltem, hogy kávészünet. Kimentünk, cigi, kávé, sütemény. Mondom Harry-nek, hogy valami hülyeséget mondtam, idegesít? Azt mondja nem, csak te nem tudod, hogy a ti nyelvetek milyen csodálatos, hát abba örülök bele, hogy megpróbálom azt a színes, hasonlattal, szinonimával teli nyelvet lefordítani a miénkre, ami vékony ahhoz képest. Úgy mellbe ütött ez a mondata te, hogy az nem igaz. Azóta pontosan érzem, tudom, meg hát ugye Illyés Gyulától is lehet olvasni, hogy miért van nekünk ennyi jó muzsikuskunk, művészkunk. A nyelv miatt.

Papp Máté:

A te legbensőbb nyelved azért mégiscsak a zene, jól érzem?

Vági László:

A zenére építetek sok mindent. Filmeket is. Most azon küszködök, hogy az a filmem, amit utoljára készítettem – a *Vándorúton* címűt – megmentsem. A Perovits Zolival csináltuk.³⁶ Szegeden láttam egyszer egy hajléktalant, aki madzagon vezetett egy kutyát, és mondta félig magának, hogy: „Eladó a kutya... Eladó a kutya...” Ez annyira megütött, hogy mondom, ez én vagyok! Lásd a rendőrségi ügyeket meg hogy mindenemet elveszítettem. Ebből csináltam nyolcvanhétben egy kétmonitoros filmet, egy kamerával, aminek az volt az érdekessége, hogy ugyanaz történik a két monitoron, csak az egyiket pirosabbra hangoltam (olyan kamerám volt akkor még, hogy a színösszetételbe bele tudtam nyúlni), a másikat pedig kékebbre. Mint az ikonoknál, az isteni és az emberi alapszínek, tudod. Ugyanaz történt tehát, csak tengelybe. Ezt ugye egy kamerával kellett kétszer felvenni. Na most, ha én nem vagyok muzsikusk, nincs ritmusérzésem, akkor hogyan lehetett volna ezt megoldani? Utána tettem rá egyébként a zenét, Mozart *Requiemjét* használtam hozzá. A filmet nem mesélem el, de a vége az, hogy fölgyújtja magát a főszereplő. Egy kutya is kellett persze, ami kétszer ugyanazt megcsinálja, és egy kóbor kutyát sikerült összeszedni pár hetes kutatás után, aki zseniálisan hozta ugyanazokat a mozgásokat egymás után. Ezzel a filmmel az összes fellelhető külföldi-

³⁶ Perovits Zoltán, alias Peró, a Metanoia Artopédia alapító rendezője.

belföldi fesztivált megnyertem. A Balázs Béla Stúdió különdíjával járó pénzt egy az egyben odaadtam a Perónak, hogy csináljon belőle színházat. Van benne egy csomó lassítás, amit primitív kétféjes kölcsön videógéppel csináltam. Sajnos nem tudom digitalizálni, mert képtelen feldolgozni a lassítást...

Papp Máté:

Miért jöttél végül is vissza Magyarországra? A beszélgetés előtt említetted, hogy az is egy film miatt történt.

Vági László:

Készítettem egy ötvenhatról szóló filmet 1990-ben, Finnországban. A forradalom idején tizenegy éves kőbányai gyerek voltam. Az anyai ágról származó féltestvérem, Breitkopf Sándor hithű kommunista őrnagy volt; nappal járt a Marx Károly Közgazdasági Egyetemre, éjszaka meg dolgozott a Ganz Mávagban, mert rohadt szegények voltunk, a proli negyedben laktunk. Az öcsém, Vági József Corvin-közi harcos lett, beszédkész kalauzként. Talán a személyes élmények és a családom által megszenvedett történések miatt lett életem egyik legtisztább emléke ötvenhat. Sanyi bátyámék kapták azokat a cédulákat, melyek alapján össze kellett szedni a felkelőket. Egyik nap jött, kiszállt a kocsiból és rohant a Józsihoz, hogy: „Öcsém, tűnjél el, mert fél órán belül érted kell jönnöm!” (A többiek nem tudták, hogy ők testvérek.) Hihetetlen, de ez történt. Ha egyszer megcsinálhatnám a magam *Amarcordját*,³⁷ akkor abba biztos belevenném.

Gyertyát gyújtottam otthon az ablakomban, úgy írtam meg egy éjszaka a szinopszist. Másnap fölment Helsinkibe, a központba, a TV2-höz, rögtön utána pedig mentünk is Budapestre. 16mm-es filmre forgattunk az első kvázi szabad ötvenhatos ünnepekről. A Krassó Gyuritól kezdve a Wittner Marián át a Pongrátz Gergelyig ott mindenkiel találkoztam.³⁸ Leforgattuk az anyagot a Corvin-közben, illetve a Budapest Sportcsarnokban, ahol a világon szétszéledt '56-os magyarok találkoztak. Utána elutaztunk Amerikába, Arizonába, de rengeteg archív anyagot sikerült összeszedni Lengyelországban és Svédországban is – bejártam a fél világot ez ügyben. Utána elkezdtem vágni a mozit egy hat tányéros Steinbackkel, anélkül, hogy betettem volna az archív anyagokat. Erre megjelent a TV2 intendánsa, hogy szeretné megnézni a filmet. Mondom, az első vágás után vagyok, még semmi nincs kész. De hogy ő mégis megnézné. Tudtam, hogy valami nem stimmel. Közölte velem, hogy két részt legyen szíves, vegyek ki. Amerikában, a Kongresszusi Könyvtárban ugyanis megtaláltuk Charles Bohlen emlékiratait, aki abban az időben moszkvai nagykövet volt. Azokban benne van – ami azóta a történelemkönyvekbe is – hogy ő vitte azt a táviratot Hruscsovnak október 28-án, amiben azt üzenete az amerikai elnök, hogy az USA-nak nem áll érdekében, hogy Magyarország kiszakadjon a szocialista barakk kebeléből. Erre Hruscsov közölte, hogy akkor a tankok Debrecentől visszafordulnak. A második táviratot november 3-án vitte Brioni szigetére a megerősített üzenettel. Ezt kellett volna kivágnom, de nemet mondtam. Mert akkor mi a francért csináltam filmet? A második tétel, amit ki akart vetetni, az Benedikty Horváth Tamás író néhány mondata volt (aki három évet ült az '56-os dolgai miatt

³⁷ Az *Amarcord* 1973-ban készült színes, olasz–francia film. A cím az olasz „io mi ricordo” (jelentése: emlékezem) romagnai tájnyelvi változata (a m' arcord). Rendező: Federico Fellini.

³⁸ Krassó György (1932–1991) a szocializmus értelmiségének közismert ellenzéki szereplője, 1986-tól a Szabad Európa Rádió munkatársa. ; Wittner Mária (1937–) politikus, országgyűlési képviselő. Az 1956-os forradalom idején szabadságharcosként a Corvin közben és a Vajdahunyad utcában tevékenykedett. 1956. november 4-én a szovjet invázió során az Üllői úton aknarepeszektől megsebesült. Az ország a rendszerváltás után ismerhette meg a nevét. Az 1956-os megtorlásokkor halálra, később életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték. ; Pongrátz Gergely (1932–2005) a Corvin közti felkelőcsoport második és utolsó főparancsnoka az 1956-os forradalom idején.

a Csillagban); őt kértem meg, hogy mondja a végszavat. Ilyeneket mondott, hogy: „Megkérjük az amerikai és nyugati barátainkat, hogy ne kifosztani jöjjenek ide minket, mint ahogy azt megtették a szovjetek, különben a körülöttünk élő népek, Románia, Szerbia és a többi össze fog fogni...”, satöbbi. Ezek nélkül számomra elképzelhetetlen volt az anyag. Azt mondtam, hogy akkor nincs film, ha nem tudják, hogy mi miért vagyunk itt, miért tartunk itt, ahol. Kirúgtak a TV-től. (Mint később rájöttem, Amerika felől fújt a szél...) Megfagyott körülöttem a levegő, a film dobozban maradt, azóta is ott van.

De több láda söröm is ott maradt Finnországban, amit megnyertem, csak nem mentem ki érte. Jöttek nekem 1989-ben, amikor megtörtént a „gengszterváltás”, hogy: „László, vége, most már szabadok vagytok ti is! Két év múlva ugyanott lesztek, mint mi.” Mondtam nekik, hogy ne csináljátok, ti egy percet sem éltetek az áldásos szocializmusban, ti nem tudjátok, hogy nem az a baj, hogy szétlopták az országot, hanem hogy kapcát csináltak az emberek fejéből, és azt helyrehozni két év alatt nem lehet. (Ahhoz négy-öt emberöltő szükséges) Félre ne értsd, se bal- se jobboldali nem vagyok, de meggyőződésem, hogy a világon mindenütt utálják azt az embert, akinek önálló gondolkodása van. A kontraszelekció mindig, minden körülmények között működik.

Papp Máté:

Gondolom a „gengszterváltás” után itthon is működött.

Vági László:

Képzeld el azt a szituációt, hogy elhívtak a szegedi városi TV-be művészeti vezetőnek, ahol „operáltam”, rendeztem, csináltam a műszakot, de olyan töketlen bandát én még nem láttam, alkalmatlanok voltak a televíziózásra. (A különböző kloákatévék riporterei és bemondói a mai napig nem tudnak magyarul beszélni.) Közben elterjedtek ilyen aljas pletykák, hogy a Vági kábelhúzó volt a Finn Televízióban... Otthagytam őket. De ez az ország azóta se változott, a gittegyletek tömkelege, ami itt van. Csodálkozol azon, hogy kiköltöztem ide...? Erre az életvitelre amúgy Finnországban szoktam rá, ugyanis ott a szegény ember lakik a városban (idézőjelben szegény ember, mert ott nincs akkora különbség gazdag és szegény között, mint nálunk). Aki tehetősebb lesz, abban a pillanatban húsz-harminc kilométerre költözik is ki a városból, az erdőbe, ott van a háza, tóval meg mindennel. Mint nekem.

Papp Máté:

Jóban vagy a környékbeliekkel?

Vági László:

Szoktunk itt kint ilyen batyus bulit csinálni. De nehogy azt hidd, hogy vicceket mesélünk egymásnak meg a feleségeket egzecírozgatjuk, hanem marha jó témák jönnek elő. Pedig ezek is tanyán élnek, és nem hülye gyerekek. Itt jobban összetartanak az emberek. Az itteni vezetés mondjuk ugyanaz, mint a városban: amikor az úgynevezett nyitott szellemű műhelyt vezettem egy éven keresztül Kisteleken, meghívtam Tornai Jóskát³⁹, Sára Sanyit⁴⁰, Wittner Marit, Pongráz Gergelyt, Szabados Gyurit – annyira feketebárány lettem emiatt; hogy, hogy jön ahhoz egy ilyen romos tanyán élő senki, hogy itt ilyen rendezvényeket csináljon. De jól elvagyok a bogaraimmal, gyíkjaimmal, tyúkjaimmal, kutyáimmal itt...

³⁹ Tornai József (1927–) a Nemzet Művésze címmel kitüntetett, Kossuth- és József Attila-díjas költő, író, műfordító.

⁴⁰ Sára Sándor (1933–) a Nemzet Művésze címmel kitüntetett, Kossuth- és Balázs Béla-díjas operatőr, filmrendező.

Jelenleg Liszkai Tamás atya a legjobb barátom, ő is környékbeli. Olyan kristályagyú ember, hogy az egy ajándék. Egyébként elvégezte Wrocław-ban a Grotowski Intézet tanfolyamát. Úgy találkoztam vele, hogy elmentem a kisteleki templomba misére, meghallgattam és azt mondtam, hogy ez nem igaz. Van ilyen pap? Miről beszél ez, a rohadt életbe? Meg kell ismernem. A színházi csoportomnak az egyik legjobb tagja. 2001 óta van egy kulturális egyesület, aminek a tiszteletbeli elnöke vagyok, és akkor ennek keretében csináljuk a színházi előadásokat. Van egy drámai tagozat a kisteleki iskolában, főleg onnan vannak a gyerekek. De én is járok tanítani néha a Hittudományi Főiskolán esztétikát, kapaszkodj meg! A Tamás atya pedig szeretné ezt a Grotovski-féle színházat ebbe a letrottyosodott liturgiába belevinni, ami a katolikus egyházat jellemzi.

2001-ben mutattunk be egy templomi Passiót Kisteleken a Tamás atyával. Kérlek szépen, Pilinszkynek a versével kezdődött, a *Fabulával*. Mikor Tamás befejezte a misét, én megjelentem a templomkapuban egy köpenyben, meg kopogó csizmában és elindultam felé; ő levette a reverendáját és átalakult polgári emberré. Utánam jött egy gyerek, ki akart dobni a templomból, hogy ez egy részeg állat... és abban a pillanatban kezdtem el mondani, hogy: „*Hol volt, hol nem volt, / élt egyszer egy magányos farkas. / Magányosabb az angyaloknál...*”⁴¹ A szereplők a hívők között ültek. És a Tamás lett a Júdás. A zenét Peter Gabriel filmzenéjéből⁴² válogattam össze. Öregem, az akkorát ütött ott a templomban, hogy azt nem hiszed el. A beavatás megtörtént, mint a Grotowski-féle színházban, a nézők beavatása. Azzal ért véget az előadás – miután elhangzott még a *Ravensbrücki passió* Pilinszkytől, – hogy az egész templom énekelve kiment... Szép volt. Sírtak többen és azt mondták, mint a *Petőfi rocknál*, hogy végre voltunk egy szentmisén, ami mirőlünk szólt.

A zene is erről kell, hogy szóljon: beavatódni. Ma ki avatódik be? Ki meri föl vállalni azt, hogy kidobják a templomból? Addig, amíg ez nem történik meg társadalmilag, addig nem ér semmit az egész, addig beszélhetünk bármiről. Addig elérzékenyülhet a vén marha... A passióban volt egy hentes gyerek, aki az Úr hangján szólt, hogy „Ne félj!” Ez a kulcsmondat.

Papp Máté:

Nem félsz attól, hogy a „Felföldi Királyságba” való visszavonulás miatt elfelejtik, amit csináltál?

Vági László:

Ebben a „szakmában” tudni kell, hogy merre kell hajolni, milyen szélre kell reagálni, az meg valahogy nem megy. Mindig ilyen vitatkozó, szemtelen típus voltam. Van egy barátom, Banett Peti (a Kristály⁴³ együttes énekese és zongoristája, nagyon kvalitásos srác volt pénzember lett belőle), egyszer azt mondta nekem, még Szegeden, hogy: „Azt nem értem, hogy te ekkora talentummal miért vagy egy ilyen niemand? Neked máshol lenne a helyed.” Mondom, én szerintem meg nem. Ezzel kapcsolatban volt nagy vitám Szabados Gyurival. Ő azt mondta, hogyha valamit életre hívünk, kötelességünk van vele szemben. De járjak utána, hogy ismerjék el, hogy a *Petőfi napja* az első magyar rockopera meg minden...?

⁴¹ „...Elvetődött egyszer egy faluba, / és beleszeretett az első házba, amit meglátott. // Már a falát is megszerette, / a kőművesek simogatását, / de az ablak megállította. // A szobában emberek ültek. / Istenen kívül soha senki / olyan szépnek nem látta őket, / mint ez a tisztaszívú állat. // Éjszaka aztán be is ment a házba, / megállt a szoba közepén, / s nem mozdult onnan soha többé. // Nyitott / szemmel állt egész éjszaka, / s reggel is, mikor agyonverték.” (Pilinszky János: Fabula)

⁴² Peter Gabriel 1989-ben jelentette meg a *Passiont*, a Martin Scorsese Jézus utolsó megkísértése című filmjéhez készült filmzenei albumot. Az album sok tekintetben Gabriel világzenei munkájának tetőpontja.

⁴³ A Kristály együttes egykori tagjai: Banett Péter, Bujdosó József, Kobrizsa András, Kószó Béla, Molnár Gyula (A koncertek előtt többször fellépett Boncz Géza tréfamester is, aki dalszöveget is írt a zenekarnak.)

Engem nem zavar, meg nem érdekel. Mindig azt szoktam mondani a fiamnak, ha jön valami ilyesmivel, hogy aranybogaram, mit érdekli a gólyát, mikor fölmegegy harminc méter magasra, hogy lent mit karattyolnak a békák? Nagyképűen hangzik, de tényleg így van. Különben is, most már nem sok vizet zavarok. Van egy önvédelmi mechanizmusa az embernek, nekem meg pláne. Van egy határ, ameddig kilépek, és van egy, ahonnan már nem vagyok hajlandó. Iparkodok úgy élni, hogyha holnap földobom a talpamat, az utolsó pillanatban ne legyen bennem hiányérzet.

Az ellen sem tudok harcolni és nem is akarok, hogy az úgynevezett művészvilágban nem szeretik az olyan figurát, mint én. De ez törvényszerű, mert nem tudnak hova tenni. Gyanús szemmel méregettek mindig, ha veszélyesnek tűntem. Mármint az úgynevezett pozíciójukra nézve. De engem ez nem érdekelt, mert nem neki, nem nektek, és nem is magamnak csinálom, hanem a Nagy Rendezőnek. Mert ha kaptunk valamit tőle, akkor az valóban kötelezettséget jelent. Minden itt kezdődik, és itt végződik, hidd el. Ez a Tao. Viszont az marha fontos, hogy olyan emberekhez próbáljak közel kerülni, akiktől kapok valamit. Meg kell találni a mestereket. Mert nem a mester keres meg téged, hanem fordítva.

Papp Máté:

És mi lesz azokkal, akik nem találják meg ezeket a kapaszkodókat?

Vági László:

Nem hiszem el, hogy ha valaki, ha másképp nem, hát tudat alatt nem tudja a saját értékét felbecsülni. Ez nem lehet igaz, ez nem létezik. Lehet, hogy majd az utolsó pillanatban, amikor hívni fogják, hogy: „Na, fiam, gyere!” Akkor majd rájön, de az már késő. Balázs fiamnak volt egy érdekes álma, ezelőtt három vagy négy éve mesélte, hogy: „Apa, volt egy álmom, meghaltam és a Nagy Rendező magához szólított, és a következőket mondta: »Na, fiam, mit tettél?« Én elkezdtem mondani, hogy egész életemben becsületes voltam, rendesen fölneveltem a gyerekeimet, dolgoztam... »Állj! Nem ezt kérdeztem. Hanem azt, hogy mit tettél?« Én megint elkezdtem mondani, hogy egész életemben... Ő pedig egyre hangosabban és dübörgöbben mondta, hogy: »Állj, nem ezt kérdeztem, hanem azt, hogy mit tettél?« És nem tudtam mit mondani...” Amíg élek el nem felejttem. Mert ez valahol pontos.

Papp Máté:

Mit lehet tenni?

Vági László:

Addig, amíg az emberekben bent nem történik rendszerváltás, addig teljesen mindegy, hogy ki mit csinál. Nem hiszünk magunkban. Komp-ország. Mindig valahonnan máshonnan várjuk a megoldást, bár félelmetesen tehetséges nemzet vagyunk. Például a finnekhez képest is. Marhára tisztességesek, precízek, pontosak, megbízhatóak, de nem úgy pörög az agyuk, mint nekünk, na. Másból vagyunk. Sokszor rám szólt az Ilpo (a finn főnököm), amikor hajnalig bent voltam a vágószobában, hogy: „Mit csinálsz? Menjél, aludjál!” De én úgy gondoltam, hogy végignézem, kijegyzetelem még egyszer az adott, másnap átadásra váró anyagot. Ugyanis a televíziózás nem szakma, hanem éjjelnappali életforma.

Papp Máté:

Ma is állandó életformád az alkotás?

Vági László:

Hogyne! Sok szobrot csinállok. A legújabb, amihez nemsokára elkészítem az alapot, egy normális méretű feszület, ami itt állna a bejáratnál. Egy olyan Krisztus-szobrot szeretnék

– csak még nem tudom milyen anyagból –, hogy Jézus nem lóg a kereszten, hanem mintha emelkedve leszakadna, csak az átütött kezei tartják még ott; a feje föl van vetve és üvölt; a fején hátul a krisztustövis még tövisből van, elől pedig már átmegy glóriába. Az lenne a címe, hogy Feltámadás. Korábban csináltam egy szoborcsoportot is, mert annyira csóró voltam, hogy Karácsonyra nem tudtam a fiaimnak mit venni. Ez 1999 novemberében történt. Akkor kezdtem. Atya, Fiú, Szentlélek – ez a három kis szobor. És ami kimaradt gipsz – mert ezt gipszből öntöttem –, azt így a tenyerembe tettem, és megkötött; akkor kiengedtem és rájöttem, hogy ez Mária, alig kellett rajta alakítani.

Ha valamivel végzek, akár filmmel, akár zenével, nem érzem a magaménak. Nem idegenedik el az anyag tőlem, de nem merem azt mondani, hogy én csináltam. Nem azért akarom megcsinálni, hogy magamnak sírva kezet csókoljak. Nincsenek úgynevezett művészi dolgaim. Szoktam is mondani, hogy én nem művész vagyok, hanem igazi vész!

Papp Máté